

HAGYOMÁNY

Nógrád megye sajtója az államosításokról

A Magyar Függetlenségi Frontnak Szegeden 1944 decemberében, a komunisták kezdeményezésére megfogalmazott programjait között szerepelt — az agrárforradalmat megvalósító földosztás mellett — néhány iparág államosítása is, melynek lehetőségét az új hatalmi viszonyok tették lehetővé.

1945 decemberében létrejött a komunisták vezetésével a Gazdasági Főtanács, mely fontos szerepet játszott az ipari üzemek államosításának előkészítésében. Hamarosan megszületett a szénbányák állami kezelésbe vételét kimondó törvény, azonban a bányák államosítását jelentős politikai felvilágosító munka előzte meg. Gyűléseken, párnapokon ismertették az MKP határozati javaslatát a munkásokkal.

A bányász szakszervezet 1945 december 7-i ülésén Nógrádi Sándor iparügyi államtitkár jelentette be először a bánya államosítását. Erről az eseményről a Munkás Szó december 15-i száma ír: „Nógrádi elvtárs hatalmas és mindvégig nagy érdeklődéssel kísért beszédében többek között bejelentette, hogy az államosítás a közeljövőben a nehéziparban és az erőművek-nél is bekövetkezhetik. Az államosításban azonban a bányákban kell előljárni, mert a szénre igen nagy szükség van és a szükségletet betölteni csak államosítás révén lehet... csak a szocialista pártoktól támogatott államkormányzat tudja értékeinek megfelelően ellátni a munkásságot és a termelést is csak ő tudja azon a nívón tartani, amelyre szükség van... a munkásságnak is kell áldozatot hoznia, napi legalább 2000 vagon szénre van ma szükség, melyből most csak 1600 vagon tud termelni a magyar bánya... a salgótarjáni medencében is a mai 270 vagonról 330–340 vagon termelésre kell felemelkedni... a termelés fokozása érdekében a bánya élére biztosok fognak kerülni... Egy nagy csatáról van szó, a szén-csatáról és ezt a csatát meg kell nyernünk!” — fejezte be beszédét Nógrádi Sándor. Az iparmedence legjelentősebb üzeme a szénbánya 1946 január 1-én került állami kezelésbe.

A tényleges államosítás 1946 májusától történt, erről így ír a sajtó május 11-i számában: „A nemzetgyűlés keddi ülésén Bán elvtárs miniszter betervezte a szénbányázat államosításáról szóló törvényjavaslatot. A javaslat szerint mindennemű ásványászati tekintetben a földtulajdonost megillető jog 1946 január 1-re visszamenő hatállyal megszűnik. A szénjogra vonatkozó tehermentes bejelentéseket a hatóságok hivatalból törlik, a szénjog megszüntetéseért kártalanítás nem jár. Az ásványzen feltárasára szolgáló bányatelekek tehermentesen az állam tulajdonába kerülnek, hasonlóképpen a létesítmények, vagyontárgyak és az energia ellátása és közszolgáltatásra szolgáló villamosművek. Állami tulajdonba veszik az üzemek kezelésében levő, vagy használatra rendelt iparvasutakat, sodronykötélpályákat, karbidgyárakat, az igazgatáshoz szükséges ingatlanokat, a munkavállalók ellátására szolgáló kertészeteket, gyümölcsösöket, az üzemek céljaira szolgáló élelem és ruhanemű készleteket.”

A bányák államosítása után, 1946 végén került sor a Baloldali Blokk kezdeményezésére a magyar nehézipar három legnagyobb és legfontosabb üzemének állami kezelésbe vételére. Ez az intézkedés érintette a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. Salgótarjáni Acélgégyártó is, melynek államosítására 1946 december 1-ével került sor; ekkor a Nehézipari Központ irányítása alá került. 1949 január 1-től korlátolt felelősségű, 1950 június 1-től önálló nemzeti vállalat lett. A fentebb említett döntést Apró Antal, az MKP KB tagja nagygyűlésen ismertette — az intézkedés fontosságát és jelentőségét kiemelve.

A Munkás Szó 1946 december 1-ével cikket közöl az „Államosításhoz” címmel a salgótarjáni nagyüvegyáról: „a bányák és az elektromos energiát szolgáltató erőközpontok után sor kerül az ország három legnagyobb nehézipari üzemének állami kezelésbe való vételére. A csepeli Weiss Manfréd Műveket, a Ganz Villamossági üzemet és Rima hatalmas gyárüzemeit érinti az iparügyi miniszter által bejelentett kormányrendelet. Ezzel hatalmas lépéssel jutott előre az egész Európában követett államosítási politika.”

Az állami kezelésbe vétel megoldására nyolc tervezet készült az Iparügyi Minisztériumban, míg végül a kilencediket elfogadta a Minisztertanács 1946 december 8-án „Új gazdát kapott a Rimamurány” címmel jelent meg egy cikk a helyi sajtóban: „a három nagy vállalat, köztük a Rima is ez év december 1-től állami ellenőrzés alatt áll. Az állami ellenőröket fel fogja váltani a most felállítandó nehéz ipari Központi Igazgatótanács és titkárság. (NIK) ... Ezek a vállalatok mint ahogy az állami ellenőrök jelentették — deficitet küzdenek, nekünk a jövőben ezt a deficitet kell kiszűrbölni.”

Az államosítás egyidejűleg jelentette azt is, hogy a termelés jelenlegi tervszerűtlen voltát megváltoztatják, és az üzemekben olyan cikkeket termelnek majd, amire a helyi, műszaki lehetőségek adottak. Ezekben az állami intézkedésekben a Baloldali Blokk követeléseit lépnek a megvalósulás útjára. Ezt a célt fogalmazta meg 1946 december 15-i számában a Munkás Szó — mikor „Harc a drágaság ellen” című írásában ezt írta: „a drágaság elleni küzdelmet és a forint védelmét elősegíti majd a nehézipar állami kezelésbe vétele is.”

Az államosított Salgótarjáni Acélgégyárban történt változásokkal foglalkozik 1947 január 12-i számában a Munkás Szó: „A NIK Mekis József elvtársunk személyében teljhatalmú megbízottat küldött le a Salgótarjáni Acélgégyárhoz, hogy ott irányítást és ellenőrzést gyakoroljon minden tekintetben.” Az új igazgatónak a legfőbb célja az volt, hogy „... az eddigi vezetés folytan bekövetkezett meglazult munkafegyelmet helyreállítsa, az egyes munkahelyeken fellelhető elégedetlenséget és visszáságokat megszüntesse és ésszerű termelés menet bevezetésével a többtermelést elősegítse, hogy ezáltal a munkásság életszínvonalát növelje.”

1947 nyarán és őszén került sor a tíz legnagyobb bank állami kezelésbe vételére. A Munkás Szó 1947 júniusi 1-i számában írja: „A legsürgősebb feladatunk: a nagybankok államosítása.”

1948 folyamán a proletárdiktatúra bevezetése következményeképpen radikális államosításra került sor. 1948 március 25-én a Minisztertanácsban kimondották a 100 főnél több munkást foglalkoztató üzemek államosítását. A forradalmi átalakulás, az állami beavatkozás, helyreállítás lehetősége, s a társadalmi-gazdasági feltételek alakulása lehetővé tette a tervszerű gazdaságközpontú bevezetését, melyet már a Kommunista Párt 1946 végén követelt. Ennek eredményeképpen 1947 augusztus 1-től elfogadták a hároméves tervet, mely fontos tényezője lett gazdasági fejlődésünk további menetének.

A Nógrádi Újság 1948 április 4-i száma „Miénk a gyár” címmel oldalas riportot szentelt a fentebb említett üzemek államosítása alkalmával. A feladatot az volt, bemutatni azt, hogy hogyan fogadták a nógrádi dolgozók az államosítást. Nógrád megyéből a Salgótarjáni Üvegyár, a salgótarjáni acélgégyár, a Selypi Cukorgyár, a somoskőújfalusi kőbánya, a Hungária Villamossági Rt. salgótarjáni kirendeltsége került a munkásság kezébe. Ezek az üzemek munkásigazgatókat kaptak, és munkájukkal már a hároméves terv megvalósítását segítik elő. Munkaverseny a demokrácia „megcukrozásáért” — írja a Nógrádi Újság a Selypi Cukorgyárról készült riportjában, — ahol a munkaverseny is már megindult: „Az én örömöm kettős... az első az, hogy államosították a gyárat, tehát a sajátunk lett, a másik pedig, hogy a munkaversenyben olyan tempóval dolgoztunk a demokrácia megcukrozásáért, amilyen soha nem létezett ebben a gyárban... a közhangulat jó... hogy végre megszűnnek a hibák, mert a miénk lett a gyár, az egész ország.” Örömmel volt az üvegyárban is, ahol 30-án délután a műszakváltás előtt tartottak gyárértekezletet, ahol Varga Albert üzemi párttitkár beszélt a dolgozókhöz. „A gyártulajdonos Zoltán igazgató helyett munkásigazgató veszi át a gyár vezetését és az állam biztosítja majd a folyamatos munkához való nyersanyagokat. Így nem kell leépíteni a gyárat, mint ahogy azt a tőkés igazgató szerette volna.” A dolgozók a gyűlés után töviratban üdvözölték az MKP főtitkárát, a Gazdasági Főtanácsot, abból az alkalomból, hogy „valóra vált régi álmuk — övék lett a gyár.” Ez azt jelentette, hogy az üvegyár 1400 dolgozója tulajdonosa lett a gépeknek, olvasztókemencéknek, szerszámoknak, a gyárnak, s továbbiakban az országos terveknek megfelelően végzik majd munkájukat.

A Nógrádi Újság „Munkásigazgató a Hungáriában” címmel közli az államosítást, amikor is megalakult a Villamosenergia Szolgáltató Vállalat, a Hungária Villamossági Rt. utódjaként: „... Borsányi József üzemi munkás vette át a helyi kirendeltség vezetését. Az új kinevezést az itt dolgozó munkások örömmel üdvözölték.”

„A Munkásság is biztosítva lesz” — címmel készült riport a Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyárról — mely a budapesti üzemtől 1948-ban különült. „A salgótarjáni gépgyár 85 százalékban a Kereskedelmi Bank államosításakor állami kezelésbe került már január elsejével. Így az újabb államosítás révén „csak” 15 százalékot kaptak... a munkásság, amely most hívta ki munkaversenyre a mosonmagyaróvári „Kühne” mezőgazdasági gépgyárat, reméli hogy most teljes egészében biztosítva lesz a munkaversenyhez szükséges nyersanyag... ők is munkásigazgatót kapnak, mellyel tulajdonukba veszik teljesen a gyárat...”

A somoskői kőbányában is lelkesedéssel fogadták az államosítás hírére a munkások: A bánya a Hitelbank államosítása során már nagyrészt állami kezelésbe került. Most teljesen közösség tulajdonába ment át az újabb rendelkezések értelmében... kineveztek az új munkásigazgatót, Juhász István személyében, aki azelőtt üzemi bizottság elnöke volt.” — írja a Nógrádi Újság. Filó János, aki 21 éve dolgozott a vállalatnál a következőket mondta: „Most nem állunk még jól, de az államosítással olyan hatalmas lépést teszünk a sorsunk jobbrafordítása terén, amely biztosítja felemelkedésünket... saját munkatársunk került a vállalat élére, Juhász István, aki a mi érdekeinket tartja szem előtt és ügyel arra, hogy a dolgozókat ne érje károsodás, mert már úgy is magunknak építjük az országot.” Végül megállapítja a Nógrádi Újság zárójelében: „A magyar nép legújabbkori történelmének honfoglalása és egyben Nógrád megyében is megtörtént... a marxista, leninista elmélet tanításai valóra váltak... a munkásosztály pedig végrehajtja feladatát és mint most is, kiveszi elnyomói kezéből a gazdasági hatalmat és felépíti a dolgozók becsületet társadalmát, a szocializmust.”

„Üdvözöljük az új munkásvezetőket” címmel írja 1948 április 18-án a Nógrádi Újság: „A száznál több munkást foglalkoztató gyáraké és üzemek államosítása során a salgótarjáni iparmedence vállalatainak élére is kineveztek az új munkásigazgatókat. Kivétel volt ezideig a salgótarjáni palackgyár, zagyvapálfalvai táblaüvegyár. Ezek élére most neveztek ki az új munkásvezetőket... Brabecz József a salgótarjáni üvegyár budapesti

s jó irányban haladtak. Föllendítették a szocializmus építését, elősegítették a munkatermelés fokozását. Láttuk, azt is, ha betartjuk ezeket a dolgokat, az végeredményben nekünk is jó lesz, előny lesz, mert – valóban, vissza lehet menni egészen 1959-ig! – a mi brigádunk mindig a legjobban keresett, még a mai napig is. S ez ennek is köszönhető... S ugye, ez is lendített az emberen: több a pénz, nagyobb a kedv a jó munkára. Elég szigorú volt akkor a mesterünk is.

K. S.: – Havonta értékelték a teljesítményt?

SZOLNOKI: – Igen.

K. S.: – Egy jelentésben olvastam, hogy még '62-'65-ben is akadozott az értékelés. Előfordult az az eset is, hogy csupán két üzemrész készítette el.

PFORTNER: – Olyan feltételek voltak, például ki volt mondva, hogy „ha a 150 százalékot ebben az évben végig elérték, akkor meg lesz a cím”. Szóval, ilyen is volt annak idején.

Id. VARGA: Hát, mikor megalakultunk, ugye, azt se tudtuk jóformán, hogy mi ez a szocialista brigádmozgalom. A Schink Jóska bácsi jött le, ő is ott dolgozott, azon a kemencén, ahol én. Elkezdett velem beszélgetni, hogy: „Na, Sanyi bácsi – aszongya –, alakuljatok meg ti mint szocialista brigád! A mi brigádunk is megalakult – aszongya –. És a fazekas kemence majd szocialista üzemrész lesz...” Az első évben teljesítettük is a feltételeket, de a Schink Jóskaék kiestek, mert volt egy templombajáró segéd köztük, az öreg Holcer Rudi bácsi. Ő azt mondta, őt nem érdekli a szocialista brigád, ő ebben nőtt föl, ő templomba jár... Úgyhogy a Schink aztán ki is cserélte őtet. Eltetette onnan. S aztán az öreg mégis megfogadta a következő évben, hogy hát már nem megy templomba, csakhogy maradhasson, újra bekerülhessen a régi brigádba. Abban az időben három évig mindig elértük a címet, közben az én segédem is visszadobta a tagsági könyvét, s akkor mi is kiesünk.

K. S.: – Miért dobta vissza?

Id. VARGA: – Hát, valamilyen kérelmét nem teljesítették. A Fazekas Paliról van szó, most beteglátogató. És közben a fiam bevonult katonának, újból kellett a brigádnak mindent kezdenie, alakítani. Akkor három évig pangott a verseny.

SZOLNOKI: – Hát persze azóta változott a helyzet. Akkor még úgy volt, hogy egyért az egész. Most már nem így van. Most, aki nem teljesíti a vállalásokat, az esik ki. Már a brigádvezető kizárja az illetet. Helytelen is volt, hogy ha ez az egy nem áll helyt, akkor az egész brigádnak betették.

DEÁK: – Nehéz volt a kezds, megmondom, hogy miért. Nem volt anyagiilag dotálva, meg abban az időben – tizenöt évvel ezelőtt – még nem is voltak olyan fejlettek az emberek, mint most: nagyon jó brigádnak kellett lenni, hogy el tudja azt a címet érni... Minden embernek komolyan kellett foglalkozni a munkájával.

K. S.: Hogyan kezdett a maga brigádja?

DEÁK: – Akkor még csak brigádtag voltam, '60-ban. A brigádvezető volt az, aki azt mondta, hogy anyagiilag mi nem fogunk ezzel semmit nyerni – Melincz István volt, őneki a brigádjába dolgoztam akkor (ő elég komoly ember volt, elment most már nyugdíjba). S mi akkor nem is vártunk semmit: úgy gondoltuk, őszintén szólva, hogy talán nem is kell semmit tenni azért, hogy elnyerjük az oklevelet, hiszen amúgy is jól dolgoztunk. A neheze számunkra akkor kezdődött, amikor elkerültem tőlük '63-ban. Na, akkor már brigádvezető lettem, átvettem egy fiatal brigádot az öreg Zsidai Jani bácsitól, ott is benne voltam a dolgokban, de sokkal nehezebb volt, mert a fiatalok szerettek kilengeni, s ehhez hasonló. A munkával nemigen volt nagyobb baj, de a szocialista életmód...!

SZOLNOKI: – Amikor az első oklevelet megkaptuk, adtak hozzá kétezer forint jutalmat, ami akkoriban még elég nagy pénz volt, szép összeg – s csak hatan voltunk rá. Ez is adott ambíciót. Utána még többször kaptunk jutalmat, mindjárt a kezdet kezdetén, úgy hogy nem mondták meg előre, de amikor elértük az év végét, akkor előálltak az oklevéllel meg a pénzzel. Hát most már van tíz oklevelünk, egy nagy a brigádnak, kicsi a tagoknak. Nekem is van jópár oklevelem meg vagy tíz kiváló dolgozó oklevél. S van munkaérdemrendem is és építőipari kiváló dolgozó kitüntetésem. Minden évben elértem eddig, teljesítettem a feltételeket... Ma nehezebb a szocialista brigád munkája, mint korábban. Hat stabil tag volt az induláskor, nem nagyon kellett agitálni egymást semmire. Most negyvenhatan vagyunk, s ebben van mindenfajta, tizenhat éves, meg mint én, ötvenhárom. Én vagyok a legidősebb. Húsz-harminc év a korkülönbség az utánam következővel. Megnyertük az országos ÜM ifjúsági versenyt is egy alkalommal. Arany jelvényem is van három. Jutalomszabadság jár rá. Voltam Finnországban, a múlt évben az országos szocialista brigáderőkezleten. Egyszer Szlovákiában is jártunk tapasztalatcserén egy ottani üveggyárban. Szóval, nagyon sok élményem van. Megbecsülnek, nem mondhatom azt, hogy nem becsülnek meg. S gondolom, hogy ez azért van, mert jól visszük a brigádot... Egy rossz emlékün is volt, hat éve, amikor úgy nézett ki, hogy már minden szétmegy, úgy hat éve, akkor összedobtak bennünket, egyben dolgozott mindenki,

még a csomagolókat is egy elszámolásra vették velünk. Nem számított, hogy csiszoló vagy nem csiszoló – egybe az egész! Egy darabig ment, mert mindenki-ben megvolt az akarat, de aztán zuhantunk visszafelé: leesett a termelés, már 90 százalékot teljesítettünk...

K. S.: – Meddig ment ez így?

SZOLNOKI: – Négy évig így volt.

K. S.: – Közben nem tették szóvá?

SZOLNOKI: Én az első perctől megmondtam, hogy ez nem helyes, így nincs verseny. Mert kivel versenyezzünk? Egybe volt az egész! Mindig mondtam, tegyék szét a brigádokat, de hiába. Azt mondták, így a jobb, mert könnyebb a bérelszámolóknak, nem kell külön számolgatni, meg ehhez hasonló. Végül bebizonyosodott az, amit én mondtam, hogy legalább három brigád kell. Két évvel ezelőtt meg is történt. Így most háromfelé vagyunk osztva. Azóta javult a termelés mindenhol. S most a pénz is több.

K. S.: – És maga szerint, Sanyi bácsi, mit változott az élet 15 év alatt?

Id. VARGA: – Hát, ősz hajszálam még nem nagyon van, de kopaszodni kopaszodom... Én azelőtt mindenáron itt akartam hagyni ezt a szakmát. Felkerültem a 4-es fazekasra, ott a Schink kezdett velem foglalkozni. Nekem lakás-gondjaim voltak, a két gyerek már megvolt, s egy vizes pincelakásban laktunk, a gyerekek állandóan betegek voltak. No, ez ötvenegyben volt. Be is adtam a felmondást – akkor még Szabó Laci volt az igazgató, és ő adott aztán a kolóniában nekünk lakást 52-ben: szoba, konyhát. Hát, az se sokkal jobb volt, de legalább a gyerekek nem betegeskedtek annyit és megnyugodtam. Húzódott ez a dolog nekem, mert mindenáron el akartam innen menni Parádra, hívtak is oda. De aztán Parád leállt, én meg maradtam. Nekem személyes élményem, örömm, hogy egy boldog családot fölneveltem, a lányomat iskoláztattam, a fiamat megtanítottam dolgozni. Hát mi kell egy szülőnek ennél több? A pénzemet megkeresem, mert átlagban a 4700–4800 megvan, megbecsülnek. Kétszeres aranyjelvényes szocialista brigád vagyunk: van egy csomó oklevelem, ezüst, bronz is van kiváló dolgozó jelvényből, ami mind azt bizonyítja, hogy meg vannak velem elégedve, és hogy én is meg lehetek elégedve.

(.....)

Kiss Sándor